№ 82 Մայիսի 17 (29) 1880 Մայիսի 17 (29) № 82

ԻՆՆԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

ՄՇԱԿ

Տարեկան գինը 10 ռուբլ, կէս տարվանը 6 ռուբլ։ Առանձին համարները 5 կոպէկով։

Թիֆլիսում ժ գրվում են միմիայն խմբագրատան մէջ։

Օտարաքաղաքացիք դիմում են ուղղակի Тифлисъ. Редакція „Мшакъ"

Խմբագրատունը բաց է առաւօտեան 10—2 ժամ (Մայի կիրակի և տօն օրերից)

Յայտարարութիւն ընդունվում է ամէն լեզուով։

Յայտարարութիւնների համար վճարում են իւրաքանչիւր բառին 2 կոպէկ։

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

Պատրաստ չենք։—Ներքին տեսութիւն։ Նամակ Ս. Պետերբուրգից։ Նամակ Փոթիից։ Նամակ Ղարսից։ Նամակ խմբագրին։ Ներքին լուրեր։—Արտաքին տեսութիւն։ Հայաստանի խնդիրը։ Թիւրքիա։ Պարսկաստան։—«Մշակի» հեռագիրներ։—Յայտարարութիւններ։

ՊԱՏՐԱՍՏ ՉԵՆՔ

Լեկող տարի Թիֆլիսում լինելու է միջազգային հնագիտական ժողով։ դա կը լինի առաջինը Կովկասի ամբողջ հաղարամեայ պատմութեան մէջ, որը ոտ կը դնէ Կովկասի կենտրոնական քաղաքը հաշիւ ուզելու թէ ինչ պատմական հարստութիւն է պահել գիտութեան համար այն երկիրը, որի մասին հաւասար հետաքրքրութեամբ խօսել են և յունաց դիցաբանութիւնը, և Հնդկաստանի վէպերը, և հռոմայեցոց պատմագիրները և արևելքի աշխարհակալները։ Այդ ժողովը կը լինի առաջինը, որը դատաւոր և քննիչ կընտրվի համայն ժամանակակից գիտութեան կողմից այն բոլոր ազգերի կեանքի, վարքի և արարքների վրա, որոնք բիւրամեայ ընակութիւն են ունեցել Կովկասի հողում, կամ թէ ժամանակաւոր հիւր են եղել այս տեղ իրանց զօրքերով և գաղթականութեան սայլակներով։ Այդ ժողովը կը լինի առաջինը, որը կասէ մեռած և կենդանի ազգերին. «գիտենք արդէն, որ դուք շատ քաջ էք եղել միշտ միմեանց վրա յարձակվելու ժամանակ, գիտենք, որ ձեր իդեալը եղել է ձին և թուրը, ձեր պարծանքը՝ ուժը և խստութիւնը, ձեր առաքինութիւնը՝ արշաւանքը և ասպատակութիւնը, բայց մեզ այդ ամենը քիչ է հետաքրքիր։ Մեզ հետաքրքիր է այն՝ որն է ձեզնից աւելի բարձր եղել իր մարդավայել յատկութիւններով, որն է ձեզնից ձգտում ուշնեցել դէպի մտաւոր կեանք, որն է աւելի հակել դէպի քաղաքակրթական գործունէութիւն և որն է թողել այս երկրում այնպիսի շօշափելի փաստ և յիշատակ, որոնց վրա հիմնվելով կարելի լինի ասել այսօր թէ այս ինչ ազգը անցրել է իր դարը ոչ ինչպէս բոյս, ինչպէս ծառ, այլ ինչպէս մարդ և բանական արարած։»

Ը այս օրհասական հարցմունքներն են, որ կառաջարկվեն եկող տարի այն ազգերին, որոնց ծնարանը և քնարանը եղել է Կովկասում, որոնք պահել են իրանց անունը այսօր կենդանի յիշատակներով, կամ կորցրել են նորան, թողնելով միայն պատմութեան էջերում։ Բայց ո՞ր ազգը կարող է կանգնել ժողովի երեսին և ասել թէ ահա այն իրական ապացոյցները, որոնք ցոյց են տալիս թէ ինքը բացառութիւն է կազմել Կովկասի ազգերի թմրութեան մէջ, թէ ինքը ունեցել է գործունեայ կեանք և փայլուն անցեալ, թէ իր նախնիքը թողել են այսօր աւերակ գեղեցիկ տներ, հոյակապ շէնքեր, ձեռքի ու մտքի վայելուչ արտադրութիւն։ Որ ազգը կարող է առաջ ընկնել և հիւրընկալել եւրոպացի գիտնականներին և թարգման ու ներկայացուցիչ լինել նոցա առաջ իր նախահարց կողմից։ Միայն երկու ազգ կարող են այդ անել՝ հայերը և վրացիք, իսկ մնացածները ոչ լեզու ունեն խօսելու և ոչ իրաւունք. մնացածները կամ մեռած են կամ վայրենի....

Բայց արդեօք պատրաստ ենք մենք այնչափ, որ կարողանանք պատշաճաւոր ընդունելութիւն անել եկող տարի մեր թանկագին հիւրերին, պատրաստ ենք այնչափ, որ մեր հօր սեփական կայքը, ձեռքի վաստակը, տուն ու տեղ ցոյց տանք նոցա և նկարագրենք մի ըստ միոջէ, պատրաստ ենք այնչափ, որ գտնէ մեր գիտնականները մեր մասին օտարները մեզանից աւելի լաւ չիմանան...

Ահա՛ այս կարևոր հարցերն են, որ զբաղել են ամենից առաջ մեր պատմական քեռորդի վրացիներին և նոցա պատուի համար պիտի ասած, որ գտնէ այս պարագայում, նոքա այնչափ հեռատես են գտնվել որ կարողացել են վաղօրոք հոգալ, որ եկող տարուայ հնագիտական ժողովի հետազօտութեան գլխաւոր նիւթերը կը պատկանեն գրեթէ միայն Վրաստանին։ Վրաստանի արձանագրութիւնները, Վրաստանի եկեղեցիների ճարտարապետութիւնները, վրաց պատմագիրները և վերջապէս վրացագէտ և վրացաբը մարդիկ պիտի լինեն եկող տարուայ ժողովին աղբիւրներ մատակարարողները, ժողովի անդամները, քարտուղարը և արձանագրողները։ Ո՞վ չէ հաւատում, թող նայէ ժողովի կօնսպէկտի վրա, որ արդէն տպված է։

Իսկ հայերը քնած են. Թիֆլիսը և գաւառները հեղեղող, ամենի էլ չի լինի ասել հայ ինտելիգէնցիան, մի փոքր անգամ չէ հետաքրքիր այդ ամենին, չէ հետաքրքիր Կովկասի մէջ գտնվող հոյակապ հնութիւններին, որոնց մեծագոյն մասը պատկանում է մեզ պէս անհոգ և անպիտան ժառանգներ թողած նախահայրերին՝ հայ ճարտարապետներին, հայ պատմագիրներին, հայ աշխարհակալներին և հայ աշխարհարութեան։ Այդ ամենով չէ հետաքրքրվում Կովկասի հայ ինտելիգէնցիան, նա բաւականանում է նորանով, որ ունէ իր գրպանում գիտնականութեան պաշտօնական թուղթը...

Ցեանելով մեր ինտելիգէնցիայի այսչափ դատապարտելի անհոգութիւնը, որչափ երախտագէտ պիտի լինենք հայերս մեծ. պ պ. Մ. Լիմնին և Վ. Պատկանեանին, որոնք հեռու հիւսիսում չունեն դադար, այլ քաղելով գրքերից ինչ կարելի է, օգնում են եկող տարվայ հնագիտական ժողովի գործին հայոց հնութիւնների վերաբերմամբ։ Իսկ Կովկասի այսչափ դիպլոմաւոր թափառաշրջիկների մէջ չը կայ մի մարդ, որ մի բան կատարէ, վասնորոյ որչափ սիրով պիտի յիշել երեք գործունեայ պարոններին, Ռիւրչեանին, Դեղամեանին և Երիցեանին, որոնք չեն քնել այն հանգիստ բարձի վրա, որի տակ գտնվում է բարձրագոյն գիտութիւնների վաւերաթուղթը, նոքա չեն ապրում ինտելիգէնցիայի լեռագրական թմրութեան մէջ, այլ թողնելով պաշտօնը, վեր գցելով տուն ու տեղ, զրկվելով բոլոր հանգստութիւնից, դատապարտելով իրանց ամէն տեսակ ճգնաւորական զրկանքներին, ամիսներով տանջվել են Շիրակայ ամայի դաշտի, Ընիի բուերի, օձերի և մողէսների մէջ և հայասիրութեան անունով պատրաստել են մի թանկագին մեր, որով երեսը պարզ ներս կը մտնեն եկող տարի հնագիտական ժողովի շէմքից։ Իսկ ի՞նչ կասէ այն ժամանակ դիպլոմաւորների մեծամեծ նախարը. նա ցոյց կը տայ գուցէ իր դիպլոմը, իսկ վերոյիշեալ աշխատող պարոնները ցոյց կը տան իրանց գործը...

Գր. Նիկողոսեան

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՆԱՄԱԿ Ս. ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳԻՑ

Մայիսի 3-ին

Չեմ կարող չը համակրել այն օգաւէտ և միանգամայն խելացի շարժմանը, որ յարուցված լինելով «Մշակի» միջոցով, իր արդիւնաւոր արձագանքը գտաւ ազգի մէջ էլ։ Կամենում եմ խօսել հայ-կաթոլիկների և հայ-աւետարանականների մեզ հետ, այսինքն հայ-լուսաւորչականներիս հետ հաշտվելու մասին։ Հաշտութիւնը ազգային, ցեղական հողի վրա և ոչ կրօնական հողի վրա։ Թող մի ազգի զաւակները պաշտեն Աստուծուն որպէս կամին,—միայն թող չը մոռանան որ ցեղով նոքն ազգի անդամներն են և պարտ են համերաշխ ոյժերով դիմել դէպի ազգի ընդհանուր չարերը, և ընդհանուր բարոյական զարգացումն։

«Մշակիս» ինն տարվայ գործունէութեան արդիւնքը, թէ վիճակի բաղդաւոր բերմունք և ժամանակի պատանքի, փոյթ չէ ինձ,—միայն չեմ կարող չուրախանալ, որ նոքն իսկ այդ ժամանակ, երբ աւետարանական, կաթոլիկ և լուսաւորչական հաւերի մէջ կրկին հաստատվում է արդէն վաղուց խանգարված եղբայրական սէրը, երբ մեր կրօնաբաժան եղբայրները սկսում են իրանց հայ զգալ, նոքն իսկ այդ ժամանակ Կովկասի հայ-կաթոլիկները կառավարութեանը խնդիրք են մատուցանում, թէ ցանկանում են ունենալ Անդրկովկասում իրանց սեփական հայ-կաթոլիկ եպիսկոպոս։

Որչափ ցանկալի է որ մեր կաթոլիկ եղբայրները եկեղեցական լատին արարողութիւնները թողած և անկախ դառնալով Սարատովի կաթոլիկ եպիսկոպոսից, վերադառնային ազգային, հայոց լեզուով կատարվող արարողութիւններին, նոյնչափ էլ ցանկալի է որ մեր աւետարանական եղբայրները անկախ դառնալով Ս. Պետերբուրգի գերմանական ըստգրական կօնսիստորիայից, որ այնչափ հեռու է Կովկասից նրանց հոգևոր անմիջական պահանջները իմանալու ու լցուցանելու համար և իրաւունք խնդրէին իրանց սեփական հայ-աւետարանական կօնսիստորիա ունենալ Անդրկովկասում, կամ գտնէ ունենային հայ քարոզիչներ և ոչ թէ գերմանացի պաստորներ։

Շամախու կամ Բաքուի աւետարանական հայը